

О. Д. КРАЄВСЬКА

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-АГРАРІЇВ: ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ

Обґрунтовано особливості перевірки методики формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв з урахуванням специфіки зазначеної методики. Розглянуто методи та засоби експериментальної перевірки складових комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв. Описано авторську методику діагностування рівня сформованості складових комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, що включає наступні компоненти: діагностування мотиваційно-ціннісної складової, діагностування когнітивно-стратегічної складової, діагностування діяльнісно-корегуючої складової. Досліджено зв'язок методики експерименту із структурою комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв та особливостями методики її формування. Описано методику формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, яка ґрунтується на розвитку складових цієї компетентності та передбачає врахування раніше діагностованих недоліків і проблем комунікативної підготовки фахівців.

Ключові слова: комунікативна компетентність, менеджери-аграрії, методика, педагогічний експеримент, ділові ігри, відео метод, портфоліо.

О. Д. КРАЕВСКАЯ

ОСОБЕННОСТИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ПРОВЕРКИ МЕТОДИКИ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ-АГРАРИЕВ

Обоснованы особенности проверки методики формирования коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев с учетом специфики указанной методики. Рассмотрены методы и средства экспериментальной проверки составляющих коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев. Описана авторская методика диагностирования уровня формирования составляющих коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев, включающая следующие компоненты: диагностирование мотивационно-ценностной составляющей, диагностирование когнитивно-стратегической составляющей и диагностирование деятельностно-корректирующей составляющей. Исследована связь методики эксперимента со структурой коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев и особенностями методики ее формирования. Описана методика формирования коммуникативной компетентности будущих менеджеров-аграриев, которая основывается на развитии составляющих данной компетентности и предполагает учет ранее диагностированных недостатков и проблем коммуникативной подготовки данных специалистов.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, менеджеры-аграрии, методика, педагогический эксперимент, деловые игры, видео метод, портфолио.

O. D. KRAYEVS'KA

PECULIARITIES OF EXPERIMENTAL VERIFICATION OF THE INTENDING MANAGERS-AGRARIANS' COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION TECHNIQUE

The peculiarities of testing the methods of managers-agrarians' communicative competence formation have been substantiated in this article, taking into account the specificity of such technique. The methods and means of experimental verification of the components of future managers-agrarians' communicative competence have been analyzed in this research. The author's methods of diagnosing the level of formation of the components of future managers-agrarians' communicative competence has been described. These methods include the following components: diagnosing motivation and value component, diagnosing cognitive and strategic component, and diagnosing activity and correction component. The connection between the experiment methods, the structure of future managers-agrarians' communicative competence and peculiarities of its

formation methods has been studied in this article. There have been described author's methods of future managers-agrarians' communicative competence formation, based on the development of the competence components, considering previously diagnosed flaws and problems of communicative training of specialists.

Keywords: *communicative competence, managers-agrarians, methods, pedagogical experiment, business games, video method, portfolio.*

Комунікативна компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв України набуло стратегічного значення для розвитку держави із стрімким збільшенням інтенсивності та масштабів міжнародної ділової комунікації, в зв'язку з посилення інтеграцією аграрного сектора вітчизняної економіки зі світовим економічним простором і зростаючою увагою світового співтовариства до економічного й людського потенціалу нашої країни.

Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв у процесі професійної підготовки у ВНЗ України відбувається в умовах відсутності системи, стратегії та чіткого плану формування цієї компетентності в ході вивчення дисциплін комунікативного спрямування. Методика цілеспрямованого формування структурних компонентів комунікативної компетентності на основі сучасних інформаційних технологій, розроблена нами, передбачає систематизацію та якісне доповнення змісту і методів комунікативної підготовки фахівців вказаного профілю. Очевидно, що для перевірки ефективності зазначеної методики необхідно встановити та врахувати особливості проведеного педагогічного експерименту.

Як відомо, експеримент є методом вивчення, який полягає у моделюванні визначеного явища в штучно створених (лабораторних) умовах з метою з'ясування та дослідження характеристик процесу його розвитку. Будучи дослідом, експеримент потребує підтвердження чи спростування гіпотези, котрі передбачає наявність доцільно вибраних або штучно створених умов, що забезпечують появу тих процесів, спостереження яких необхідне для встановлення закономірних зв'язків між явищами [2].

Педагогічний експеримент – це комплексний дослідницький метод, що передбачає дослідження педагогічного явища у спеціально створених умовах та організованих ситуаціях. Він використовується для: встановлення причинно-наслідкових зв'язків між певними педагогічними впливами і досягнутими результатами; порівняння ефективності умов і вибору оптимальної з них, враховуючи певні критерії; виявлення необхідних умов для реалізації певних педагогічних завдань; дослідження особливостей перебігу певного процесу в нових умовах тощо [1].

Метою статті є визначення особливостей експериментальної перевірки методики формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Комунікативна компетентність майбутніх менеджерів-аграріїв – це динамічна комбінація знань, умінь, цінностей, особистих якостей, що забезпечують ефективне виконання функцій менеджменту, здатність фахівця до ефективної діяльності у взаємозв'язку суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності, в мінливих умовах інформаційного суспільства.

Вивчення комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв дозволяє визначити її структуру, а саме: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-стратегічний та діяльнісно-корегуючий компоненти, а також їх рівні (високий середній та низький).

Педагогічними умовами ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв визначено наступні: поетапне формування мотивації майбутніх фахівців до комунікативної діяльності у процесі їх професійної підготовки; проектування змісту комунікативної підготовки на основі системного та інтегративного підходів і методика цілеспрямованого формування структурних компонентів комунікативної компетентності на основі сучасних інформаційних технологій.

Особливості експериментальної перевірки методики формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв зумовлені як самою методикою формування компетентності, так і методикою її перевірки.

Для визначення рівня сформованості компонентів вказаної компетентності нами розроблено *авторську методику діагностування рівня сформованості складових*

комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, яка включала наступні компоненти:

- діагностування мотиваційно-ціннісної складової, що передбачало використання: тесту для визначення рівня мотивації до ефективної комунікації як загальнолюдської цінності, тесту для визначення рівня мотивації до ефективної професійної іншомовної комунікації та визнання іншомовної комунікації загальнолюдською та професійною цінністю, тесту для визначення рівня мотивації до ефективної професійної комунікації як професійної цінності, тесту для визначення рівня мотивації як здатності мотивувати інших до ефективної професійної та загальнолюдської комунікації, анкети для визначення рівня мотиваційно-ціннісного компонента комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв;

- діагностування когнітивно-стратегічної складової, що включало комплексний тест для визначення рівня когнітивно-стратегічного компонента комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв;

- діагностування діяльнісно-корегуючої складової, що становило експертну оцінку рівня діяльнісно-корегуючої складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

На початку нашого діагностичного дослідження з метою діагностування мотиваційно-ціннісної складової ми визначили рівень сформованості мотиваційно-ціннісної складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв на кожному етапі формування в них мотивації до комунікативної діяльності, тобто на етапах формування мотивації: до ефективної комунікації як загальнолюдської цінності; до ефективної професійної комунікації як професійної цінності; до ефективної професійної іншомовної комунікації як загальнолюдської та професійної цінності; як здатності мотивувати інших до ефективної професійної та загальнолюдської комунікації. Крім того, окремо дослідили рівень мотиваційно-ціннісного компонента комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

У межах діагностування мотиваційно-ціннісної складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, студентам пропонувалося обрати одну із трьох відповідей на 50 запитань чотирьох тестів із розгорнутої відповіді на 15 запитань анкети.

Зазначимо, що попереднє діагностування мотиваційно-ціннісної складової дало нам можливість констатувати загальний рівень сформованості цієї складової, а також рівень сформованості на кожному з етапів її розвитку. В результаті ми отримали наступні дані: дуже велика кількість опитаних (86%) майбутніх менеджерів-аграріїв мали низький та середній рівні сформованості мотиваційно-ціннісного компонента комунікативної компетентності. При цьому різним був розвиток мотивації до загальнолюдської комунікації, професійної, іншомовної професійної та загальнолюдської, а також мотивації як здатності мотивувати інших до загальнолюдської та професійної комунікації. 15% студентів не сприймають комунікацію як загальнолюдську цінність, 20% не вважають іншомовну комунікативну компетентність важливим фактором їх майбутнього професійного розвитку, 18% не вважають здатність мотивувати інших до ефективної комунікації суттєвою для професійного успіху менеджера-аграрія.

Більшості майбутніх менеджерів-аграріїв властиві незначна кількість комунікативних потреб, інтересів та цілей в комунікації, відсутність чіткого розуміння цілей їх майбутньої комунікативної діяльності, незначний комунікативний досвід та нерозуміння комунікації як загальнолюдської цінності. Крім того, більшість студентів не усвідомлюють необхідності оволодіння іноземною мовою на нинішньому етапі розвитку вітчизняної аграрної галузі та її інтеграції зі світовим економічним простором, не докладають усіх можливих зусиль та не отримують задоволення від вивчення іноземної мови. Вони, як правило, не повністю розуміють значення професійної комунікації менеджера-аграрія для успіху підприємства та не вважають постійний розвиток комунікативної компетентності і врахування здобутого комунікативного досвіду важливими у фаховій діяльності. Суттєво також, що майбутні менеджери-аграрії із середнім та низьким рівнями розвитку мотиваційно-ціннісної складової комунікативної компетентності сумніваються або не визнають необхідною для себе здатність мотивувати інших до ефективної професійної та загальнолюдської комунікації, не докладають зусиль для

вирішення та запобігання конфліктам, не прагнуть до організації ефективної співпраці в процесі професійної підготовки.

Діагностування когнітивно-стратегічної складової передбачало перевірку широкого спектра знань і здатності виробляти стратегію комунікації у комплексному тесті для визначення рівня когнітивно-стратегічного компонента комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Комплексний тест містить 30 пунктів, з яких 28 питань з варіантами відповідей і 2 тексти іноземною мовою із завданнями до них. Питання та завдання тесту стосувалися знань майбутніх менеджерів-аграріїв щодо проведення та підготовки презентацій, здійснення вербальної комунікації українською та іноземною мовами, ведення документації, здійснення рефлексії та аналізу власної комунікації, здійснення невербальної комунікації, знань психологічних технік, лексичних та граматичних знань з іноземної мови, стилістики української мови.

Ми наголошуємо на цьому, оскільки, в сучасних умовах іншомовна комунікативна компетентність є невід'ємною складовою загальної комунікативної компетентності майбутнього менеджера-аграрія, тож завдання з іноземної мови обов'язково повинні входити в діагностику вказаної компетентності.

Попереднє діагностування фактичного рівня когнітивно-стратегічної складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв показало низькі показники їх знань про комунікацію та особливості й механізми її здійснення.

Методика діагностування діяльнісно-корегуючої складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв ґрунтувалася на методі експертних оцінок.

Метод експертних оцінок – це один з головних методів науково-технічного прогнозування, який ґрунтується на припущенні, що можна побудувати адекватну модель майбутнього розвитку об'єкта прогнозування на основі думок експертів [4]. Ключовою в цьому методі є думка компетентних фахівців. Метод має різні модифікації: індивідуальні («інтерв'ю», аналітичні) та колективні (метод комісії, віднесеної оцінки, дельфійський) методи. Ми застосовували колективні методи експертної оцінки – комісії та дельфійський.

Метод комісії дозволив провести дискусію в групі експертів щодо рівня діяльнісно-корегуючої складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв. Він має важливі для нас переваги, а саме: пряме зіставлення та обговорення поглядів експертів, що призводить до конкуренції думок та вироблення оптимальної загальної оцінки. Його недоліком є вірогідність приділення недостатньої уваги усім аспектам оцінки та недостатнього обґрунтування позиції експертів при виробленні загальної оцінки.

Для поліпшення якості експертної оцінки ми застосовували дельфійський метод. Він є методом колективної оцінки, що передбачає відмову від прямої колективної дискусії. Замість дебатів в цьому разі застосовується індивідуальне опитування експертів, що має вигляд таблиць експертної оцінки. Після цього слідує узагальнення відповідей експертів, передача експертам певного узагальнення для уточнення (можливо разом із додатковою інформацією про об'єкт дослідження). Дельфійський метод передбачає повторення вказаної процедури кілька разів до досягнення прийнятої подібності висловлених думок.

Ми поєднали два вищесказані методи експертних оцінок так: спочатку у дельфійський метод для повної фіксації думок експертів, а згодом метод комісії дозволив уточнити їх погляди та прийти до загальної позиції в оцінці рівня діяльнісно-корегуючої складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Наша методика діагностування діяльнісно-корегуючої складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв передбачала розробку та використання таблиць експертної оцінки рівня вказаної складової комунікативної компетентності цих фахівців.

За допомогою даних таблиць детальному аналізу підлягали: безпосередня вербальна комунікація, безпосередня невербальна комунікація, опосередкована знаково-символічна комунікація, опосередкована інформаційними технологіями невербальна комунікація, опосередкована вербальна комунікація. Таблиці експертних оцінок містять чіткі характеристики ефективності цих видів комунікації, що дозволяло експертам фіксувати та

аналізувати особливості комунікативної діяльності та визначити рівень діяльнісно-корегуючої складової комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Крім вищеописаної авторської методики діагностування рівня сформованості складових комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, педагогічний експеримент передбачав застосування комплексних контрольних зрізів з комунікативно-орієнтованих дисциплін.

При плануванні та проведенні контрольних зрізів ми опиралися на карту комунікативної підготовки, що містить перелік та тематичний аналіз комунікативно орієнтованих дисциплін з робочих навчальних планів і програм професійної підготовки майбутніх менеджерів-аграріїв.

Відповідно до карти комунікативної підготовки студентів в з I по IV курси майбутні менеджери-аграрії опановують такі навчальні дисципліни комунікативного характеру: I курс – нормативна частина – «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Інформаційні системи та технології», варіативна частина – «Етика бізнесу та управління»; II курс – нормативна частина – «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Психологія», «Теорія організації», варіативна частина – «Офісний менеджмент»; III курс – нормативна частина – «Управління персоналом», варіативна частина – «Інформаційні системи в менеджменті», IV курс – нормативна частина – «Організація праці менеджера».

З урахуванням зазначеного переліку дисциплін контрольні зрізи щодо визначення рівня комунікативної компетентності проводилися в два етапи: в кінці II курсу вони передбачали перевірку знань з української та іноземної мови, інформаційних систем і технологій, етики бізнесу та управління, психології, теорії організації, і офісного менеджменту; в кінці IV курсу перевірялися залишкові знання з вищезгаданих предметів, а також з управління персоналом та організації праці менеджера. Оскільки дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» є найбільш комунікативно орієнтованими, то частка завдань з цих предметів була більшою.

Діагностика рівня сформованості комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв передбачала залучення студентів IV курсу, які досягають (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ми діагностували сформованість комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв на бакалаврському рівні, оскільки, згідно з законом України «Про вищу освіту» (від 1 липня 2014 р.) цей рівень вищої освіти «передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю» [3].

У зв'язку з цим, доцільно діагностувати сформованість їх комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв на бакалаврському рівні, адже їх комунікативна компетентність є ключовою у формуванні здатності фахівця здійснювати професійну діяльність і передбачає наявність теоретичних знань та практичних умінь і навичок комунікації, які є серед достатніх та необхідних для успішного виконання виробничих обов'язків за обраною спеціальністю.

Методика формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв ґрунтувалася на розвитку її складових і враховувала діагностовані недоопрацювання та проблеми. Методика включала наступні методи: комплексні ділові ігри, метод case-study, відеометод (на формування діяльнісно-корегуючої складової); метод мікроситуацій, метод портфолію, метод «круглого столу» (на формування когнітивно-стратегічної складової), а також серія евристичних бесід.

Евристична бесіда – це один з найбільш традиційних та ефективних методів педагогічної діяльності, при застосуванні якого педагог має можливість скерувати учнів на формування бажаних висновків та знань, зумовити чи актуалізувати інтереси, стимулювати інтенсивну навчальну діяльність. Попри традиційність цього методу, вважаємо доцільним і корисним модернізувати умови його застосування та використовувати його важливий навчальний потенціал. Евристична бесіда не допускає пасивності, байдужості студентів до теми обговорення, натомість задіює їх особистий досвід і погляди, спонукає до роздумів та висновків. За умови ефективності евристичної бесіди погляди стають переконаннями, схильності набувають форми намірів, а неконструктивні погляди та переконання переглядаються.

Новизна у застосуванні вказаного методу для формування мотивації майбутніх менеджерів-аграріїв до комунікативної діяльності полягає у створенні логічної, цілісної, послідовної системи взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих евристичних бесід, а також використання сучасних інформаційних технологій для підсилення ефекту таких бесід на фахівців.

Метод аналізу мікроситуацій, що належить до імітаційних неігрових методів, здатен активізувати пізнавальну діяльність майбутніх менеджерів-аграріїв, спрямувати їх на пошук та надати інформацію безпосередньо про ситуації комунікативної діяльності, що вимагають високого рівня комунікативної компетентності.

Зазначимо, що у формуванні діяльнісно-результативної складової ми застосовуємо метод case-study, в основі якого також лежить аналіз ситуацій. Принципова відмінність між двома методами, що лежить в основі їх використання при цілеспрямованому формуванні різних складових комунікативної компетентності майбутніх фахівців, полягає у широкоформатності та складності реальних проблем підприємства в методі case-study та однобічності, відносній нескладності (популярності) проблематики мікроситуацій. Саме таким шляхом – від простішого до складного, від пізнання та накопичення інформації до діяльності та аналізу її результатів – необхідно формувати комунікативну компетентність менеджерів-аграріїв.

Запорукою ефективності методу аналізу мікроситуацій в цьому разі є розгляд різнопланових та чисельних комунікативних ситуацій, що відповідає реальній діяльності менеджера-аграрія. Майбутні фахівці покроково аналізують та вчаться приймати рішення в таких мікроситуаціях, щоб потім розбиратися в складніших і комплексних, в яких поєднуються кілька задань та проблем.

Метод «портфоліо» в педагогічній науці трактується як метод систематизації самостійної роботи студентів, спрямований на поглиблення та узагальнення знань, набутих на аудиторних заняттях. Як правило, матеріальним результатом його застосування в навчальній діяльності є формування теки, власне, портфоліо, із накопиченим та систематизованим матеріалом самоосвітньої діяльності з певної навчальної дисципліни [5].

Не обмежуючись однією дисципліною, ми пропонуємо застосовувати метод «портфоліо» для комплексного формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв. Суттєвою особливістю формування взаємної компетентності, яка стає нам у пригоді при його застосуванні, є велика кількість та різноманітність особистого позааудиторного досвіду комунікації майбутніх менеджерів-аграріїв в процесі професійної підготовки. Досі цей дидактичний резерв не розглядався та не використовувався. Метод «портфоліо» дає можливість цілеспрямовано, раціонально та ефективно використовувати пізнавально-інформаційний та навчально-практичний потенціал самостійної комунікативної діяльності майбутніх менеджерів-аграріїв.

Отже, ми розглянули особливості перевірки методики формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв, методи та засоби експериментальної перевірки складових цієї компетентності, дослідили зв'язок методики експерименту із структурою комунікативної компетентності та особливостями методики її формування. Авторська методика діагностування рівня сформованості складових комунікативної компетентності майбутніх менеджерів-аграріїв та комплексні контрольні зрізи дають можливість об'єктивно оцінити масштаб завдань щодо формування комунікативної компетентності фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берестецька Н. В. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійного спілкування у процесі навчання гуманітарних дисциплін: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. В. Берестецька. – Хмельницький, 2008. – 20 с.
2. Експеримент. Вільна енциклопедія Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
3. Закон України «Про вищу освіту»: від 01.07.2014 № 15556–VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
4. Метод експертних оцінок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Метод «Портфоліо» в структурі самостійної роботи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com>